

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА СМЕРТНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ РОЗЩІЛИНОЮ ХРЕБТА (SPINA BIFIDA) В УКРАЇНІ Й ОБІЗНАНОСТІ ЦІЛЮВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ

Ю. О. Данилевич, С. В. Даньчак, Т. І. Чижмар

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

Вступ. Здоров'я населення є критично важливим фактором добробуту країни та відображає її соціально-економічний і демографічний розвиток. По Україні протягом останніх 12 років спостерігають стабільне зниження народжуваності, зокрема у 2022 р. дітей народилося на 24,6 % менше, ніж у 2021-му, а за перше півріччя 2023 р. – на 28 % менше порівняно з аналогічним періодом 2021 р.

Мета роботи – визначити ступінь знань та усвідомленості населення щодо уроджених вад нервової трубки і хребта, включаючи їх причини, симптоми та наслідки, виявити проблемні аспекти в розумінні й усвідомленості населення стосовно цих уроджених вад, які можуть впливати на ефективність реалізації профілактичних заходів.

Основна частина. За даними Державної служби статистики України, станом на 2020 р. понад 200 тисяч дітей в Україні мали статус інваліда дитинства. Це становило близько 2 % від загальної кількості дітей у країні. Причини інвалідності в дітей різноманітні й можуть бути пов'язані з уродженими вадами, травмами, захворюваннями та іншими факторами. Проаналізовано статистичні дані, висвітлені на сайті Центру громадського здоров'я МОЗ України <http://medstat.gov.ua/ukr/reports.html> за 2020–2022 рр., зокрема дані форми № 31 «Звіт про медичну допомогу дітям» за поточний рік, а саме таблиці 2300 «Захворюваність та смертність дітей до 1 року». Показано значні коливання кількості випадків розщипини хребта (spina bifida) у дітей в Україні у 2021–2022 рр. У 2021 р. кількість випадків значно підвищилась – до 59 осіб, що на 55 % більше, ніж у 2020 р., з найбільшим зростанням у Вінницькій області. Проте у 2022 р. кількість дітей із цією патологією була на 23 % меншою, ніж у попередньому році. Водночас у Закарпатській області у 2022 р. зафіксовано різке збільшення кількості випадків, що перевищило показники 2020 і 2021 рр. майже в 4,8 раза. Обізнаність щодо ризику народження дітей із spina bifida і способів профілактики було проаналізовано на цільовій групі населення, а саме 124 вагітних жінок різного віку та на різних термінах вагітності. Дослідження показало, що 25 % опитаних жінок належали до групи ризику щодо народження дітей із розщипиною хребта, проте лише 24 % з тих, хто приймав вітаміни, звертали увагу на наявність вітаміну B₉ (фолієвої кислоти), яка є критично важливою для профілактики цієї патології. Хоча більшість жінок приймала вітаміни під час вагітності, значна частина не була поінформована про важливість фолієвої кислоти, а їх раціон часто не включав продуктів, багатих на цей вітамін, що підвищувало ризик розвитку spina bifida в дітей.

Висновки. У 2020 р. понад 200 тисяч дітей в Україні мали статус інваліда дитинства, що становило близько 2 % від загальної кількості дітей. У 2021–2022 рр. кількість випадків spina bifida серед дітей в Україні зазнала значних коливань. Лише 24 % жінок, які приймали вітаміни, звертали увагу на важливість фолієвої кислоти для профілактики spina bifida, що свідчить про недостатню обізнаність щодо цього ризику та можливих заходів запобігання.

Ключові слова: розщипина хребта (spina bifida); уроджені вади розвитку; профілактика.

ANALYSIS OF TRENDS IN MORBIDITY AND MORTALITY OF CHILDREN WITH SPINA BIFIDA IN UKRAINE AND AWARENESS OF TARGET POPULATION GROUPS REGARDING PREVENTION

Yu. O. Danylevych, S. V. Danchak, T. I. Chizhmar

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

Introduction. The health of the population is a critically important factor for the well-being of a country and reflects its social, economic, and demographic development. In Ukraine, over the past 12 years, there has been a steady decline in the birth rate, in particular, 24.6 % fewer births happened in 2022 compared to 2021, and 28 % fewer in the first half of 2023 compared to the same period in 2021.

© Ю. О. Данилевич, С. В. Даньчак, Т. І. Чижмар, 2024

The aim of the study – to determine the degree of knowledge and awareness of the population regarding congenital defects of the neural tube and spine, including their causes, symptoms and consequences, to identify problematic aspects in the understanding and awareness of the population regarding these congenital defects, which may affect the effectiveness of the implementation of preventive measures.

The main part. According to the State Statistics Service of Ukraine, as of 2020, more than 200,000 children in Ukraine had childhood disability status, which represents about 2 % of the total child population in the country. The causes of disability among children vary and can be linked to congenital defects, injuries, diseases, and other factors. Statistical data from the website of the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine (<http://medstat.gov.ua/ukr/reports.html>) for the years 2020–2022 was analyzed, specifically data from Form No. 31, “The report on Medical Care for Children” for the current year, particularly Table 2300 on child morbidity and mortality under one year of age. The analysis showed significant fluctuations in the number of spina bifida cases among children in Ukraine between 2021 and 2022. In 2021, there was a sharp increase in cases to 59 children, which is 55 % more than in 2020, with the most significant rise occurring in the Vinnytsia region. However, in 2022, the number of children with this condition was 23 % lower than the previous year. At the same time, the number of cases in Zakarpattia Oblast increased dramatically in 2022, and was over 4.8 times higher than in 2020 and 2021. Awareness of the risks of having children with spina bifida and ways to prevent it was assessed among a target group of 124 pregnant women of various ages and stages of pregnancy. The study revealed that 25 % of the surveyed women belonged to the risk group for giving birth to a child with spina bifida, but only 24 % of those who took vitamins paid attention to the presence of vitamin B9 (folic acid), which is critically important for preventing this condition. While the majority of women took vitamins during pregnancy, a significant portion was not informed about the importance of folic acid, and their diets often lacked foods rich in this vitamin, increasing the risk of spina bifida in their children.

Conclusions. In 2020, more than 200,000 Ukrainian children were categorized as having childhood impairments, accounting for almost 2 % of the entire child population. Between 2021 and 2022, the incidence of spina bifida among children in Ukraine varied significantly. A study found that just 24 % of women who took vitamins understood the role of folic acid in preventing spina bifida, showing a lack of awareness of this risk and potential preventive strategies.

Key words: spina bifida; congenital abnormalities; prevention.

Вступ. Здоров'я населення і його стан є ключовим фактором добробуту країни, який відображає рівень її соціального, економічного, екологічного та демографічного розвитку [1]. Це один з важливих соціальних показників, які впливають на економічне зростання та безпеку країни і відіграють важливу роль у системі цінностей будь-якої сучасної держави.

По Україні, за статистичними даними, висвітленими на сайті Центру громадського здоров'я МОЗ України <http://medstat.gov.ua/ukr/reports.html>, упродовж 12 років спостерігають стабільне зниження народжуваності [2].

У 2022 р. було зареєстровано народження 209,4 тисячі дітей, що на 24,6 % менше, ніж у 2021-му, дані народжуваності по Запорізькій та Херсонській областях відсутні. За 6 місяців у 2023 р. в Україні народилося 96 755 дітей (47 129 дівчаток та 49 626 хлопчиків), що на 28 % менше порівняно з відповідним періодом 2021 р. (135 079 дітей).

До повномасштабної війни в ООН констатували, що населення України скорочується одним із найшвидших темпів у світі. До 2050 р., йшлося у звіті, кількість українців може зменшитись до 35 мільйонів. Тепер соціологи прогнозують, що населення може скоротитися до цього рівня вже до 2030 р.

Окрім зниження народжуваності, серйозним викликом для суспільства та системи охорони здоров'я є інвалідність серед дітей. В Україні ця проблема набуває особливого значення через різноманітні соціально-економічні та медичні виклики, з якими стикається країна [2, 3].

Мета роботи – визначити ступінь знань та усвідомленості населення щодо уроджених вад нервової трубки і хребта, включаючи їх причини, симптоми та наслідки, виявити проблемні аспекти в розумінні й усвідомленості населення стосовно цих уроджених вад, які можуть впливати на ефективність реалізації профілактичних заходів.

Основна частина. Серед медичних причин інвалідності в дітей найбільш поширеними є уроджені вади розвитку, онкологічні захворювання, травми, несприятливі умови вагітності та пологів. Наприклад, уроджені вади серця, центральної нервової системи й інші можуть призвести до серйозних порушень функцій органів і систем організму, що ускладнює життя дитини та членів її родини.

Дефекти закриття нервової трубки є однією з найпоширеніших уроджених вад, через які виникають розщелина хребта і спинномозкова грижа. Вада розвитку спинного мозку спричиняє порушення

функцій багатьох органів та систем організму і в більшості випадків призводить до інвалідності та втрати працездатності. Ця проблема є актуальною в усьому світі, зокрема у США щороку народжується близько 1500 дітей із spina bifida. Уроджені вади розвитку в дітей є серйозною проблемою громадського здоров'я і можуть значно вплинути на якість життя дитини та членів її родини. За даними ВООЗ, частота уроджених вад розвитку становить приблизно 3–6 % дітей від усіх народжених у світі дітей [2, 4].

Було проаналізовано статистичні дані, висвітлені на сайті Центру громадського здоров'я МОЗ України <http://medstat.gov.ua/ukr/reports.html> за 2020–2022 рр., зокрема дані форми № 31 «Звіт про медичну допомогу дітям» за поточний рік, а саме таблиці 2300 «Захворюваність та смертність дітей до 1 року». Цю форму заповнюють заклади охорони здоров'я, які мають під наглядом контингент дітей та надають їм амбулаторно-поліклінічну допомогу.

Згідно з даними, наведеними у звітах про медичну допомогу дитячому населенню у 2020 р., дітей, в яких уперше виявили в цьому році розщелину хребта (Q 005), всього в Україні було 38 осіб, 16 з яких – хлопчики. Найбільшу кількість таких дітей зафіксовано в Запорізькій та Одеській областях – по 5 осіб. У Закарпатській області розщелину хребта виявлено в 4 осіб. У 2020 р. одна дитина з такою патологією померла.

У 2021 р. кількість дітей із розщелиною хребта по Україні зросла до 59 осіб, тобто в 1,6 раза порівняно з 2020 р. або на 55 %. Таку патологію мали 33 особи чоловічої статі. Найбільшу кількість дітей із вказаною уродженою аномалією зафіксовано у Вінницькій області – 13 осіб, що в 4,3 раза більше порівняно з аналогічними показниками 2020 р. У Закарпатській області у 2021 р. spina bifida діагностовано в 4 осіб. У 2021 р. в Україні одна дитина з такою патологією померла.

У 2022 р. загальна кількість дітей із вказаною уродженою патологією знизилася по Україні до 45 осіб, що на 23 % менше, ніж у 2021 р., проте, порівняно з 2020 р., цей показник майже в 1,2 раза був вищим. У 2022 р. spina bifida діагностовано у 26 хлопчиків. У Закарпатській області у 2022 р. різко зросла кількість дітей із розщелиною хребта – до 19 осіб, що перевищило показники двох минулих років у майже 4,8 раза. Причому серед таких дітей було 12 осіб чоловічої статі. Дані статистичного аналізу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Кількість дітей з уродженою вадю – розщелиною хребта в 2020–2022 рр.

Роки	По Україні	Вінницька область	Запорізька область	Одеська область	Закарпатська область
2020	38	4	5	5	4
2021	59	13	0	8	4
2022	45	0	0	6	19

Установлено, що сумарний коефіцієнт народжуваності в Закарпатській області за період дослідження скоротився на 16,4 % і у 2021 р. становив 1,534. При цьому зареєстровано зниження коефіцієнта народжуваності у вікових групах жінок від 15 до 39 років, а серед жінок вікової категорії 40–49 років виявлено тенденцію до його підвищення [5–8]. Тобто жінки молодого віку не поспішають вагітніти вперше, також більшість подружніх пар відкладає народження другої дитини.

На базі Комунального некомерційного підприємства «Хустська консультативна поліклініка» Хустської міської ради було проведено дослідження. Опитано 124 вагітних жінки різного віку та на різних термінах вагітності. Анкетування проводили за допомогою Google Forms Online forms creator Google Workspace, воно було анонімним. Обробку результатів здійснено у MS Excel. Від усіх жінок, які взяли участь в анкетуванні, отримано попередню письмову інформаційну згоду на добровільну участь у дослідженні.

Опитувальник містив блоки запитань. Блок загальних запитань складався із запитань про вік, освіту, соціально-економічний статус, кількість вагітностей в анамнезі, перебіг попередніх вагітностей. Для оцінки раціону харчування жінок визначали частоту споживання м'яса і м'ясних продуктів, свіжих фруктів та овочів, зокрема листових темно-зелених овочів (шпинат, капуста броколі), оскільки саме в таких продуктах міститься оптимальна кількість фолієвої кислоти, яка є необхідною для правильного закладання та розвитку органів ембріона/плода в першому триместрі вагітності. Також ми запитували про приймання вітамінних комплексів до і в першому триместрі вагітності, а також про те, чи була наявність фолієвої кислоти у складі вітамінного комплексу значущим фактором вибору. Окремий блок містив запитання про джерела інформації, якими жінки користуються для отримання важливих відомостей.

Проаналізувавши отримані в процесі анкетування результати, встановили, що середній вік респонден-

ток становив 36,7 року. Розподіл жінок за віком показано в таблиці 2.

Таблиця 2. Розподіл за віком жінок дітородного віку, які взяли участь в анкетуванні

Розподіл за віком, роки	Кількість осіб
17-19	15
20-24	19
25-29	26
30-34	25
35-39	23
40-44	16

У нашому дослідженні більшість жінок, а саме 75 %, були віком від 20 до 40 років. Згідно з даними дослідників [9], підвищений ризик для жінок народити дітей із *spina bifida* спостерігали в матерів, старших 40 років та/або молодших 19 років. Отже, ми виявили 31 жінку, яка перебувала у групі ризику щодо народження дітей із розщипиною хребта, що становило 25 % від усієї досліджуваної групи.

Вищу освіту мала 51 особа, що становило 41,1 % від усіх опитаних, середню спеціальну – 49 осіб (40 %), середню – 24 особи (19 %). Соціально-економічний статус за рівнем доходів у всіх жінок, які взяли участь в опитуванні, виявився середнім. У 36 (29 %) обстежених жінок вагітність була першою, в 59 (47,5 %) – другою, у 21 (17,0 %) – третьою, у 8 (6,5 %) – четвертою.

Попередні вагітності закінчилися мимовільними викиднями на ранніх термінах у 7 жінок, що становило 5,6 % від усіх опитаних. Про проведені в минулому медичні аборти повідомили 12 жінок (майже 10 %). Тобто в анамнезі 19 жінок були незавершені з різних причин вагітності.

Вагітність була запланованою у 59 жінок, що становило 47,5 % від усіх опитаних, більшість з них дізналася про вагітність у термін до 6 тижнів.

Вагітність була незапланованою в 65 (52,5 %) жінок. Слід вказати, що 21 жінка, з тих, у кого вагітність виявилась незапланованою, дізналася про неї в термін 9–10 тижнів, 44 жінки повідомили, що в термін 6–7 тижнів.

Серед опитаних жінок лише 76,5 % зазначили, що щодня споживали м'ясо чи м'ясні продукти, 73,6 % – овочі та фрукти, 26,5 % повідомили, що споживають овочі й фрукти 2–3 рази на тиждень. Продуктів з найбільшим вмістом вітаміну B₉, таких, як листя шпинату, салат та броколі, горіхи, взагалі не споживав майже 31 % опитаних жінок (рис. 1). У групі жінок, які не споживали фолієвомісних продуктів, відсоток незапланованих вагітностей виявився вищим, ніж у групі жінок, у раціоні яких були наявні такі продукти.

Слід зазначити, що достатній рівень фолієвої кислоти у крові майбутньої матері або додаткове її приймання в перші 8 тижнів вагітності є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей період відбуваються закладання та формування нервової трубки у плода [9–12].

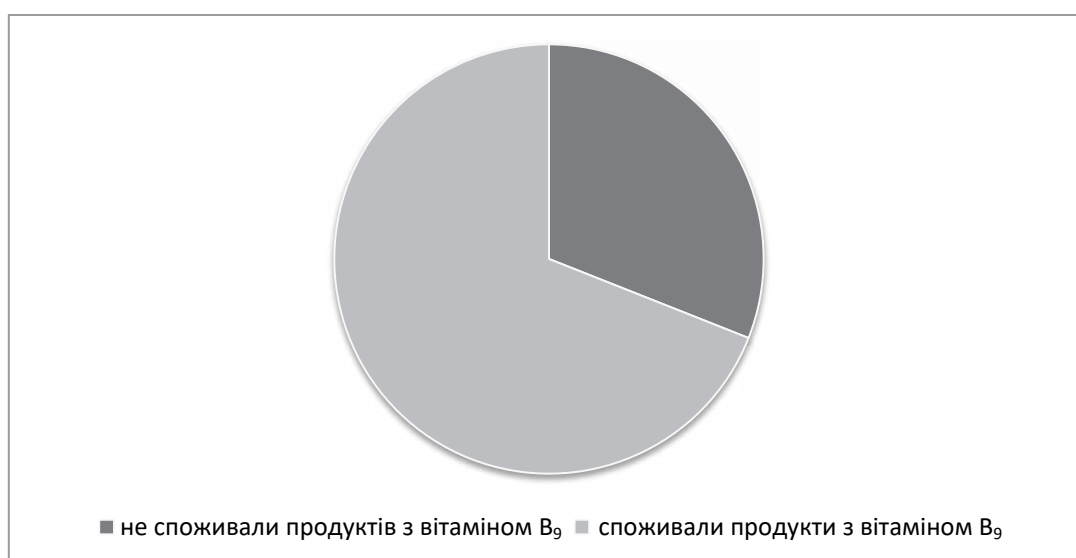

Рис. 1. Розподіл жінок за споживанням продуктів з вітаміном B₉.

На запитання «Чи приймали Ви додатково вітаміни чи вітамінні комплекси?» 77,5 % жінок, в яких вагітність була запланованою, дали позитивну відповідь. При цьому 36 % цих жінок приймали вітаміни ще до настання вагітності, а 41,5 % – почали приймати вітаміни, як тільки дізналися про свою вагітність.

На запитання «Чи були для Вас принциповими у виборі вітамінів наявність вітаміну B₉ та його доза в їх складі?» тільки 24 % з тих, хто приймав вітаміни, висловилися позитивно, 53,5 % не надавали значення наявності чи відсутності фолієвої кислоти у вітамінному комплексі. Більшу увагу було приділено наявності вітаміну D₃ (68 %), вітаміну E (43 %), омега-3 та омега-6 жирних кислот (23 %). Лише 14 % зазначили, що додатково приймали вітамін B₉ як окремий препарат (рис. 2).

На запитання «Чи приймали Ви додатково вітаміни чи вітамінні комплекси?» 32 % жінок, в яких

вагітність не була запланованою, відповіли, що в різні періоди свого життя приймали вітаміни, проте впродовж останніх 3 місяців перед вагітністю не вживали їх. При цьому 40 % жінок почали приймати вітаміни одразу, як дізналися про вагітність.

На запитання «Чи були для Вас принциповими у виборі вітамінів наявність вітаміну B₉ та його доза в їх складі?» тільки 27 % жінок відповіли, що звертали увагу на наявність фолієвої кислоти у вітамінному комплексі, близько 12 % приймали його окремо (рис. 3).

Щодо вікового розподілу приймання вітамінів було суттєво більшим число жінок віком від 25 до 34 років та після 40 років, окрім цього, жінки з повторними вагітностями приймали вітаміни частіше і ставилися до них сприятливіше.

На запитання «Чи відомо Вам про важливість фолієвої кислоти для здоров'я майбутньої дитини?» лише третина опитаних дала позитивну відповідь.

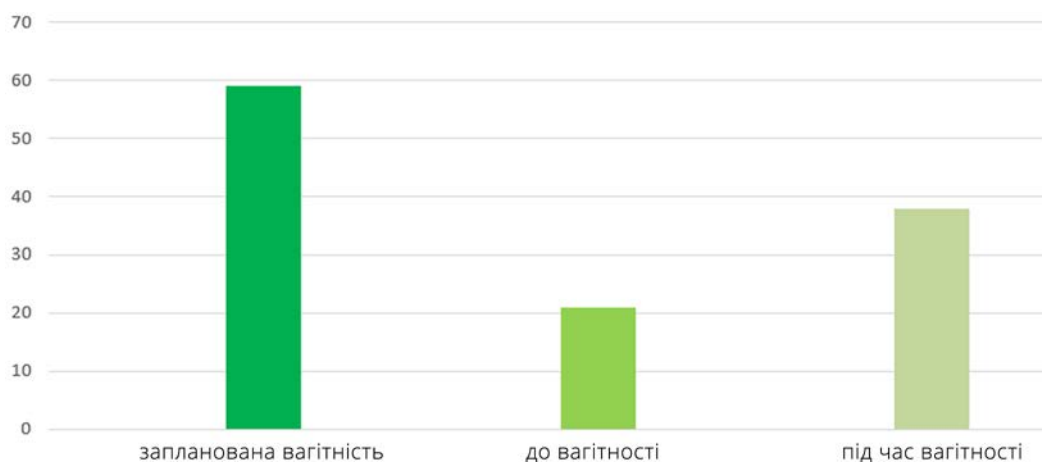

Рис. 2. Розподіл жінок за прийманням вітамінів до та під час запланованої вагітності.

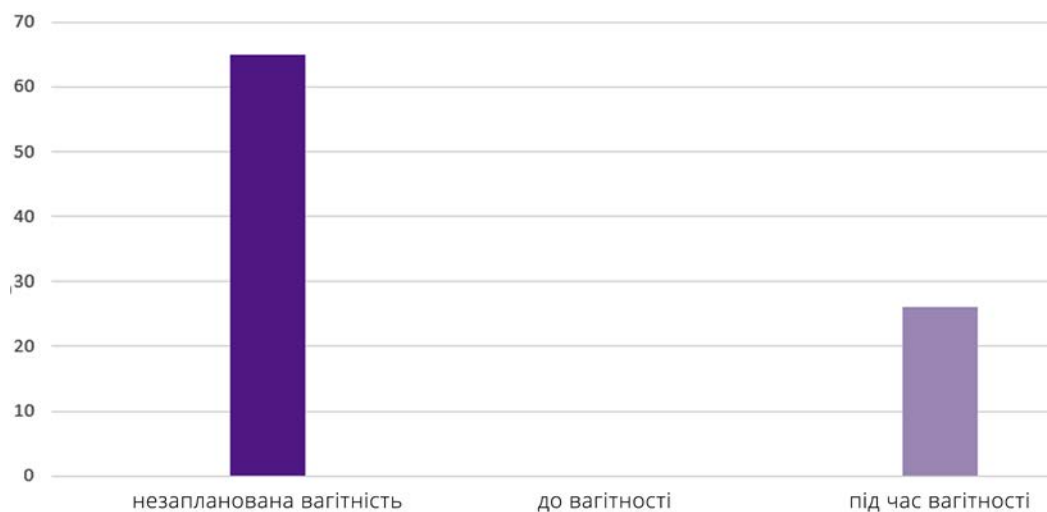

Рис. 3. Розподіл жінок за прийманням вітамінів до та під час незапланованої вагітності.

Окрім цього, нас цікавило, з яких джерел жінки отримують інформацію та поради щодо збереження їх здоров'я та здоров'я майбутніх дітей. Ця інформація важлива для подальшого планування просвітницької роботи і поширення інформації про небезпечні стани та ознаки, методи профілактики народження дітей з вадами розвитку нервової трубки і хребта (spina bifida). Більшість жінок (56,5 %) повідомила, що отримує інформацію із соціальних мереж, таких, як Instagram, Facebook, Telegram, 47,8 % – шукають інформацію на YouTube-каналах. Майже 38 % з тих, хто дав позитивну відповідь щодо інформованості про важливість вітаміну В₉ для майбутніх дітей, вказали, що отримали інформацію про важливість приймання фолієвої кислоти до та під час вагітності від медичних працівників, зокрема сімейних медичних сестер та лікарів.

REFERENCES

1. Smutchak, Z.V. (2017). Suchasni migracijni processy v Ukraini v konteksti nacionalnoji bezpeky [Modern migration processes in Ukraine in the context of national security]. *Skhidna Evropa: Ekonomika, biznes ta upravlinnja – Eastern Europe: economics, business, and management*, (2)07, 228-231. Retrieved from http://easternerneurope.ebm.in.ua/journal/7_2017/44.pdf.
2. Zvitni formy Centru gromads'koho zdorov'ja MOZ Ukrainy. [Reporting forms of the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine]. Retrieved from <http://medstat.gov.ua/ukr/reports.html>.
3. Moskalenko, V.F., & Holubchikov, M.V. (2019). *Social'no-hihienichnyj analiz demografichnoji sytuaciji v Ukraini [Socio-hygienic analysis of the demographic situation in Ukraine]*. Kyiv: Knyha.
4. World Health Organization. (n.d.). Spina bifida. Retrieved from <https://platform.who.int/mortality/themes/theme-details/topics/indicator-groups/indicator-group-details/MDB/spina-bifida>.
5. Shkol'nikov, V.S. (2015). Formuvannja neyronnykh kompleksiv spynnoho mozku ljudyny u prenatal'nomu periodi rozvytku [The formation of neural complexes of the human spinal cord in the prenatal period of development]. In *Pryrodnychi chytannja: Materialy II nauk.-prakt. konf.* (pp. 164-165). Chernivtsi: Bukovynskij derzh. med. universytet.
6. Boyarchuk, O.R., Hlushko, K.T., Svirskaja, N.M., Kovalov, V.V., & Shylo, O.R. (2018). Suchasni aspekty rehabilitacii ditej iz spina bifida [Modern aspects of rehabilitation of children with spina bifida]. *Zdobutyky klinichnoji i eksperymental'noji medycyny – Achievements of Clinical and Experimental Medicine*, (4). DOI: 10.11603/1811-2471.2018.v0.i4.9736.
7. Othman, S.A., AlOjan, A., AlShammari, M., & Ammar, A. (2019). Awareness of spina bifida among family of affected child: A cross-sectional questionnaire. *Saudi Medical Journal*, 40(7), 727-731. DOI: 10.15537/smj.2019.7.24264.
8. Boyarchuk, O.R., Koshmalyuk, M.V., Hlushko, K.T., Lovha, M.I., & Savkiv, D.V. (2023). Problemni pytannja stanu zdorov'ja ditej iz spina bifida v Ukraini [Problematic issues of the health status of children with Spina bifida in Ukraine]. *Suchasna pediatrija. Ukrajina – Modern Pediatrics. Ukraine*, 2(130).
9. Rol' vitaminiv i mikroelementiv u periody vagitnosti ta hrudnoho vyhodovuvannja. (n.d.) [The role of vitamins and trace elements during pregnancy and breastfeeding]. Retrieved from <https://health-ua.com/article/72654-rol-vitamnv-mkroelementv-uperodi-vagtnost-tagrudnogo-vigodovuvannya>.
10. Ren, A.G. (2015). Prevention of neural tube defects with folic acid: The Chinese experience. *World Journal of Clinical Pediatrics*, 4(3), 41-44. DOI: 10.5409/wjcp.v4.i3.41.
11. Bailey, L.B., & Caudill, M.A. (2020). Folate. In Erdman, J.W., Macdonald, I.A., & Zeisel, S.H. (Eds.), *Present Knowledge in Nutrition* (11th ed., pp. 321-342). Washington, DC: Wiley-Blackwell.
12. Benefits and uses of B-complex vitamins. (n.d.). Strengthening Knowledge and Understanding of Dietary Supplements. Retrieved from <https://www.medicalnewstoday.com/articles/324856#who-should-take-them>.

Отримано 16.08.2024